

Załącznik do decyzji

znak AB. 6410. 1222. 2019

z dn 22. 10. 2019

STAROSTWO POWIATOWE
w Myślenicach
32-400 Myślenice, ul. M. Reja 13

Program prac konserwatorskich do kapliczki w formie groty,
umiejscowionej na lipie „Marysieńka” będącej pomnikiem
przyrody, Dobczyce, powiat myślenicki.

Opracowanie: mgr Agnieszka Jakubowska-Szarska

Małopolski
Wojewódzki Konserwator Zabytków
w Krakowie

31-002 Kraków, ul. Kanonicza 24

ZR. 5144. 7. 2019. AP

mgr Marcin Książek

Konserwator Dziej Sztuki

mgr Marcin Książek

nr dypl.: ASP Kraków 8099

tel: 513-804-596

Kraków, kwiecień 2019 r.

JZGODNIONO

dnia 10. 07. 2019

prz. 2R. 5144. 7. 2019
2 namnikami

SPIS ZAWARTOŚCI

1. KARTA TYTUŁOWA	3
2. RYS HISTORYCZNY	4
3. OPIS OBIEKTU	4
4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU	5
5. OPIS WARUNKÓW PRZECHOWYWANIA OBIEKTU	5
6. STAN ZACHOWANIA ORAZ PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	5
7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	6
A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	6
B. PROPONOWANY PROGRAM PRAC	8
8. FOTOGRAFIE	10
9. ZAŁĄCZNIKI	19

1. KARTA TYTUŁOWA

OBIEKT: kapliczka w formie groty umiejscowiona na lipie „Marysieńka” będącej pomnikiem przyrody, z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej,

DATA POWSTANIA: około 1968

NR WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW: brak

AUTOR: nieznany

INSKRYPCJE: brak

LOKALIZACJA: Dobczyce, powiat myślenicki, przy kościele pod wezwaniem Jana Chrzciciela na wzgórzu zamkowym, działka 1807,

WŁAŚCICIEL: Parafia Rzymsko Katolicka pod Wezwaniem Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych,

MATERIAŁ I TECHNIKA: drzewo gatunku lipa, zaprawa cementowo -wapienno- piaskowa, cegła, kamienie polne, nieregularne ciosy piaskowca-spoinowane, stalowe obejmy, stalowe naciągi, Figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej z tworzywa sztucznego,

WYMIARY OGÓLNE: obwód pnia 5m

KSZTAŁT: kapliczka w formie groty na drzewie

2. RYS HISTORYCZNY

Kapliczka powstała około 1968 roku na lipie „Marysieńce” będącej pomnikiem przyrody¹. Zgodnie z Ustawą o Ochronie Przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Art. 6 ust.1 pkt. 6 pomniki przyrody są jedną z form ochrony przyrody. Lipa „Marysieńka” została uznana za pomnik przyrody ze względu na swoją szczególną wartość kulturową, historyczną oraz przyrodniczą (obwód jej pnia wynosi 5 m). Lipa została zasadzona na pamiątkę zwycięstwa króla Jana Sobieskiego pod Wiedniem w 1683 roku. Drzewo zostało zniszczone w czasie II wojny Światowej (w roku 1945). Lipa „Marysieńka” jako pomnik przyrody znajduje się pod opieką oddziału Komisji Ochrony Zabytków i Przyrody PTTK Dobczyce. Według tabliczki umieszczonej na drzewie w latach 1981-82 oraz 1998 wykonano jego konserwację. Kapliczka znajduje się w ciągłym kulcie.

3. OPIS OBIEKTU

Kapliczka jest integralnie związana z lipą „Marysieńką” ponieważ jej obecna forma powstała w celu ratowania pękniętego pnia drzewa przez zabieg betonowania. Pień lipy został zniszczony przez działania wojenne mimo to drzewo całkowicie nie obumarło dlatego dla zachowania statyki drzewa wykonano tzw. „chirurgię drzewa”. Puste przestrzenie w środku pnia wypełniono zaprawą cementową oraz cegłami i kamieniami. W środku konstrukcji zaaranżowano rodzaj groty wyłożony nieregularnymi drobnymi ciosami piaskowca. Do środka wstawiono współczesną figurkę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

¹ Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie. Ust. 2 stanowi:

Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu. Czyli, na terenie niezabudowanym, uschnięty pień martwego, pomnikowego drzewa, nadal jest ustawowo chroniony, do momentu gdy zamieni się w próchnicę.

W ust.3 czytamy:

Minister właściwy do spraw środowiska może określić, w drodze rozporządzenia, kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, wiek, pokrój i znaczenie historyczne, a odnośnie tworów przyrody nieożywionej – ze względu na ich znaczenie naukowe, estetyczne i krajobrazowe

wykonanej prawdopodobnie z tworzywa sztucznego. Figurka podłączona jest do prądu, jej nimb świeci w ciemności. W koronie drzew u szczytu konstrukcji znajduje się dwuspadowy daszek zwieńczony krzyżem.

4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU

Kapliczka jest nietypowym obiektem składa się z żywego drzewa gatunku lipa. Pęknięty pień wypełniony został zaprawą cementowo -wapienno- piaskową, cegłami pełnymi oraz kamieniami polnymi. Z zewnątrz obłożono wypełnienie oraz zaaranżowaną grootę nieregularnymi ciosami piaskowca i spoinowano zaprawą cementowo -wapienno- piaskową. Na drzewo i wypełnienie założono 7 stalowych obejm, które pełnią funkcje spajające drzewo i wybetonowaną konstrukcję. Dodatkowo zamontowano do obejm i konstrukcji kilka lin – odciągów w celu utrzymania drzewa w pozycji pionowej. Na szczycie konstrukcji zamontowano dwuspadowy daszek kryty gontem a na jego szczycie metalowy krzyż. Dodatkowo drzewo oraz cała konstrukcja kamiennie –cementowa obrosnięte są bluszczem pospolitym (*Hedera helix* L.), który obecnie wspina się również na koronę drzewa.

5. OPIS WARUNKÓW PRZECHOWYWANIA OBIEKTU

Kapliczka znajduje się w ekspozycji zewnętrznej a jej integralną częścią jest żywe drzewo oraz bluszcz oplatający drzewo i konstrukcję kamiennie –cementową. Na obiekty znajdujące się na zewnątrz działa cała skala czynników niszczących głównie związanych z zmiennymi warunkami atmosferycznymi, wodą opadową, wodą infiltrycyjną, erozją spowodowaną wiatrem, czy zagrożeniami mikrobiologicznymi.

6. STAN ZACHOWANIA ORAZ PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania kapliczki ze względu, że jest to kapliczka nietypowa bo zaaranżowana w żywym drzewie będącym pomnikiem przyrody trudny jest do określenia. Dodatkowo ocenę stanu utrudnia gęsto porastający drzewo oraz konstrukcję bluszcz. Zniszczenia, które możemy obserwować to przede wszystkim pęknięcia niektórych spoin pomiędzy kamieniami

jak również odspojenia całych fragmentów zaprawy cementowej (szczególnie w partiach przyziemia). Uszkodzenia te mogą być spowodowane wzrostem drzewa ale również rozrastaniem się bluszczu i wchodzeniem jego odnóg w niewielkie rysy oraz szczeliny i rozpychaniem zaprawy oraz kamienia. Niekorzystnym zjawiskiem, które możemy również obserwować jest rdzewienie obejm opasujących pień i murowaną konstrukcję (należało by również sprawdzić stan lin odciągających). Zaobserwowano również zielone naloty na betonie i kamieniach, które są wynikiem bytowania mchów i porostów. Konieczne jest poprawienie geometrii daszku, który znajduje się na szczycie konstrukcji, ponieważ przekrzywił się prawdopodobnie z powodu wzrostu drzewa lub bluszczu, który oplata lipę. Gont pokrywający daszek wymaga zabezpieczenia przed warunkami atmosferycznymi tak jak i metalowy krzyż na szczycie daszku.

7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zgodnie z *Ustawą o Ochronie Przyrody*² w stosunku do pomnika przyrody może być wprowadzony zakaz przekształcania obiektu. Jednak zakaz ten według ustawy nie dotyczy „realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody”. W tym przypadku konieczne będzie uzgodnienie prac konserwatorskich z radą gminy Dobczyce oraz oddziałem Komisji Ochrony Zabytków i Przyrody PTTK Dobczyce (pod którego opieką znajduje się lipa „Marysienka”). Przed pracami renowacyjnymi wydaje się również wskazana konsultacja z dendrologiem lub Polskim Towarzystwem Chirurgii Drzew- Not w celu weryfikacji metody zabezpieczenia drzewa.

² Art. 45 poświęcony jest zakazom :

1. W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:

1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;

2) realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;

W trakcie prac konserwatorskich należy brać pod uwagę przede wszystkim dobro żywego drzewa, pomnika przyrody, które chronione jest prawem. Żadne działania ani zabiegi konserwatorskie nie mogą zaszkodzić żywemu drzewu.

W pierwszej kolejności należy przyciąć bluszcz tak aby nie wchodził na koronę drzewa. Obecnie bluszcz sięga już korony drzewa, nie należy dopuścić jednak do dalszej ekspansji. Wspinając się na drzewo bluszcz silnie rosnąc ku górze sukcesywnie będzie powodował obumieranie niższych gałęzi ograniczając dostęp światła. Kiedy liście bluszczu przysłonią liście lipy może dojść nawet do obumarcia całego drzewa dlatego należy zaplanować coroczną przycinkę bluszczu. Przycinka powinna umożliwić również przeprowadzenie prac konserwatorskich. Zabieg przycięcia powinien przeprowadzić doświadczony ogrodnik. Należy zapewnić swobodny dostęp do konstrukcji i stalowych obejm, które trzeba zabezpieczyć. Pozostawiając część pnączy należy zwrócić uwagę czy nie wchodzi one do środka pnia drzewa oraz pomiędzy pień a kamienną konstrukcję, a również usunąć bluszcz ze szczelin i pęknięć.

Na czas konserwacji należy zdemonstować figurę i odpiąć źródło prądu a również zdemonstować daszek w celu naprawy i zabezpieczenia.

Na początku należy wzmocnić osłabioną strukturę spoin kamienia, następnie uzupełnić ubytki zgodnie z ich oryginalną technologią. Należy również usunąć z powierzchni kamienia brud i mchy, w tym celu nie powinno używać się żadnych środków chemicznych czy środków biobójczych, najlepiej zrobić to mechanicznie szczotkami lub hydrodynamicznie. Stalowe obejmy proponuje się zdemonstować, oczyścić mechanicznie, a następnie zabezpieczyć przeciw korozji, tak samo należy postępować z metalowym krzyżem znajdującym się na szczycie daszku. Należy sprawdzić statykę drzewa oraz całej konstrukcji i w razie konieczności napiąć stalowe liny lub dodać kolejne. Jeżeli zajdzie taka potrzeba należy wymienić liny na nowe. Daszek należy oczyścić i wzmocnić jego strukturę lub wymienić pokrycie na nowe jeżeli zajdzie taka konieczność.

B. PROPONOWANY PROGRAM PRAC

1. Przycięcie bluszczu w celu umożliwienia przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich oraz dla utrzymania drzewa w dobrej kondycji.
2. Szczegółowe oględziny obiektu oraz drzewa po wykonanej przecince bluszczu.
3. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu przed konserwacją
4. Demontaż figury oraz instalacji elektrycznej.
5. Usunięcie luźnych fragmentów zaprawy.
6. Odcyszczanie kamienno- cementowych powierzchni kapliczki z brudu oraz mchów mechanicznie lub metodą hydrodynamiczną bez użycia detergentów oraz środków biobójczych.
7. Wypełnienie głębszych pęknięć z pomocą zaprawy spoinującej z dodatkiem włókien zbrojących.
8. Uzupełnienie brakujących spoin pomiędzy blokami kamienia zaprawą wapienno- cementowo- piaskową.
9. Opracowanie dokumentacji powykonawczej i fotograficznej.

Elementy metalowe

1. Demontaż obejm oraz krzyża znajdującego się na szczycie daszku. Nie powinno się demontować wszystkich obejm naraz aby nie naruszyć statyki zarówno budowli jak i drzewa. Zabiegi można przeprowadzić w dwóch turach lub założyć tekstylne pasy ściskowe na czas trwania zabiegów.
2. Mechaniczne oczyszczenie powierzchni z warstw malarskich i produktów korozji.
3. Sugeruje się zastosowanie metody strumieniowo- ścierniej. Konieczne jest przeprowadzenie prób konserwatorskich w celu doboru odpowiedniego kruszywa oraz ciśnienia.

4. Zabezpieczenie powierzchni metalu preparatem z inhibitorami korozji (np. Taniną) bądź z chlorokauczkowych powłok antykorozyjnych.
5. Nałożenie warstwy antykorozyjnej farby do metalu *Eddi Schmied* lub *Shill*, ewentualnie równoważnej.
6. Ponowne założenie obejm oraz osadzenie krzyża.

Drewniany gont

1. Demontaż daszku.
2. Daszek należy odczyścić mechanicznie z nawarstwień kurzu i brudu oraz mchów, odczyszczanie można wspomóc środkami powierzchniowo czynnymi.
3. Poddać impregnacji strukturalnej np. w 10% roztworze Paraloidu B-72.
4. Ponowny montaż na szczycie konstrukcji.

Konserwator Dziej Sztuki
mgr Marcin Książek
nr dypl. ASP Kraków 8099
tel: 513-804-596

8. FOTOGRAFIE

Fot. 1. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widok ogólny. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 2. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widoczny fragment przekrzywionego daszku krytego gontem, jak również stopień porośnięcia korony drzewa przez bluszcz. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 3. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widok na grotę i figurę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 4. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Stan z 2005 roku. Widoczne stalowe obręcze oraz dwuspadowy daszek kryty gontem. Fot. M. Nowak 2005 r.

Fot. 5. Lipa „Marysieńka” rosnąca na wzgórzu zamkowym w Dobczycach. Zdjęcie drzewa wykonane w sezonie letnim, widoczna żywa korona drzewa oraz stalowe liny zapewniające statykę drzewu. Fot. Grzegorz W. 2017.

Fot. 6. Lipa „Marysieńka” rosnąca na wzgórzu zamkowym w Dobczycach. Na zdjęciu tablica informacyjna. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 7. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widok na grotę, widoczne skorodowane stalowe obejmy oraz pęknięcia spoin. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 8. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widok na betonowany pień dokładnie widoczne odspojenia dużych fragmentów zaprawy. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 9. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widok na pęknięcia i wykruszenia spoin. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 1. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”.
Widok ogólny. Fot. M. Książek 2019.

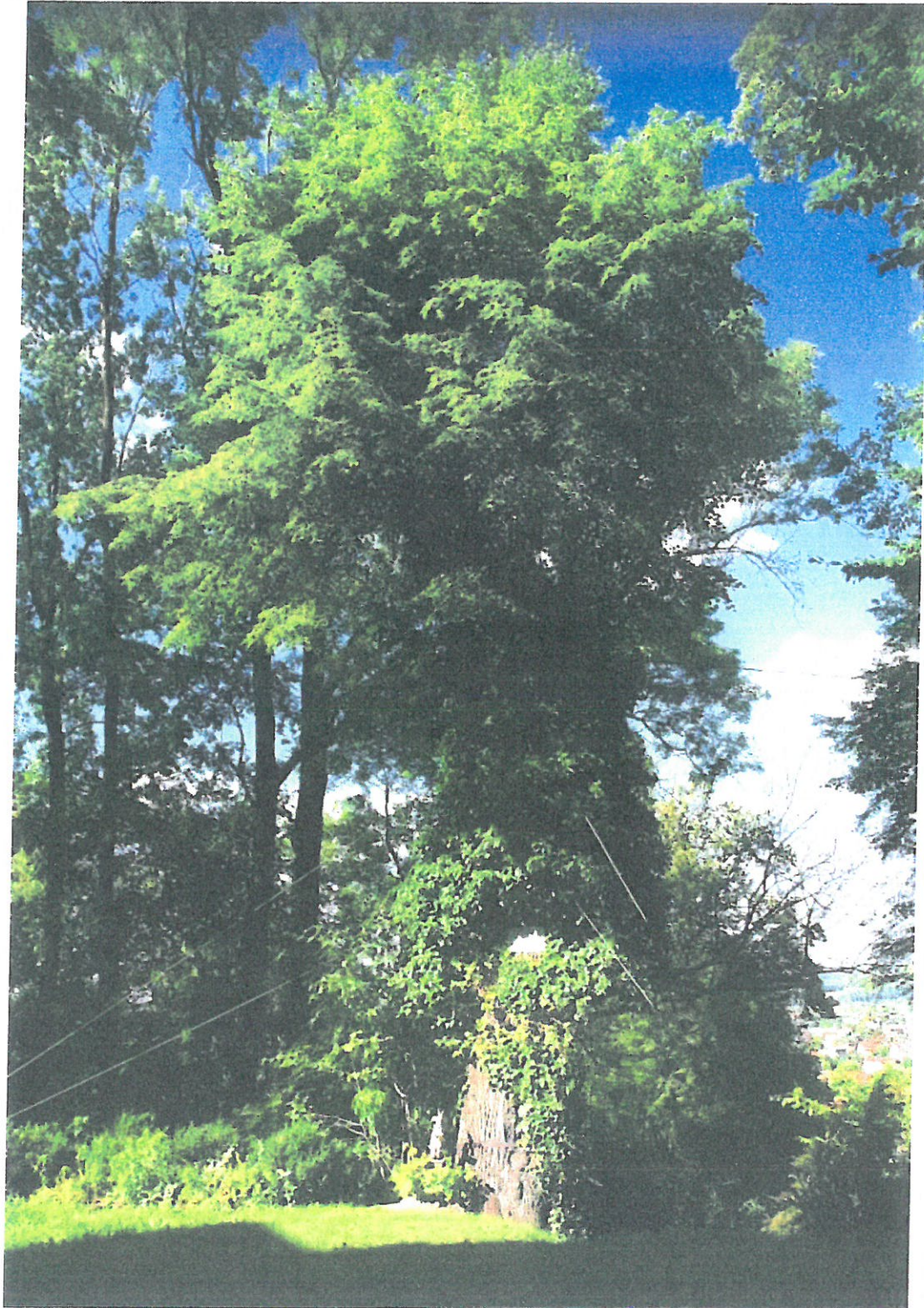
Fot. 2. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widoczny fragment przekrzywionego daszku krytego gontem, jak również stopień porośnięcia korony drzewa przez bluszcz. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 3. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysiénka”.
Widok na grootę i figurę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Fot. M. Książek 2019.

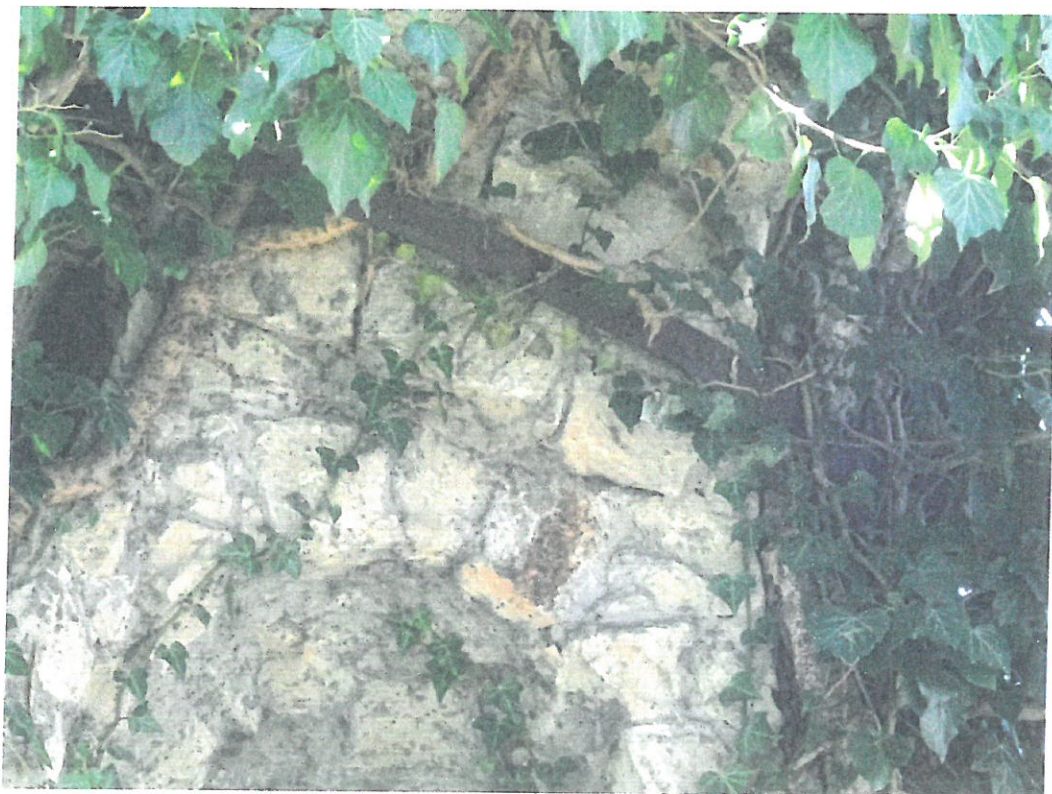
Fot. 4. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Stan z 2005 roku. Widoczne stalowe obręcze oraz dwuspadowy daszek kryty gontem. Fot. M. Nowak 2005 r.

Fot. 5. Lipa „Marysieńka” rosnąca na wzgórzu zamkowym w Dobczycach. Zdjęcie drzewa wykonane w sezonie letnim, widoczna żywa korona drzewa oraz stalowe liny zapewniające statykę drzewu. Fot. Grzegorz W. 2017.

Fot. 6. Lipa „Marysieńka” rosnąca na wzgórzu zamkowym w Dobczycach. Na zdjęciu tablica informacyjna.
Fot. M. Książek 2019.

Fot. 7. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”.
Widok na grootę, widoczne skorodowane stalowe obejmy oraz pęknięcia spoin. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 8. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”. Widok na betonowany pień dokładnie widoczne odspojenia dużych fragmentów zaprawy. Fot. M. Książek 2019.

Fot. 9. Kapliczka w formie groty na wzgórzu zamkowym w Dobczycach, umieszczona na lipie „Marysieńka”.
Widok na pęknięcia i wykruszenia spoin. Fot. M. Książek 2019.

9. ZAŁĄCZNIKI